

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ 2

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

Εργασία και νέο ήθος

Η αποστολή μας

Θα ενημερωθούμε για τις αντιλήψεις σχετικά με τη γυναικεία εργασία που κυριαρχούσαν στη χώρα μας την εποχή κατά την οποία διευρύνθηκε σημαντικά το ποσοστό των Ελληνίδων που εισήλθαν στην αγορά εργασίας, δηλ. τον Μεσοπόλεμο. Μελετώντας τα κείμενα που ακολουθούν, θα διερευνήσουμε τον τρόπο που αντιμετώπισε η κοινωνία και η πολιτεία τις εργαζόμενες αλλά και τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησαν οι φεμινίστριες της εποχής στον αγώνα τους να τεκμηριώσουν την κοινωνική αξία της γυναικείας εργασίας, τη συμβολή της εργασίας στη διαμόρφωση ολοκληρωμένων και υπεύθυνων προσωπικοτήτων.

Στόχος μας είναι να συλλέξουμε τα στοιχεία εκείνα που θα μας επιτρέψουν να φανταστούμε ένα διάλογο ανάμεσα σε μία νεαρή γυναίκα της εποχής που επιθυμεί να σπουδάσει και να ασκήσει το επάγγελμά της και τον αρραβωνιαστικό της ή τη μητέρα της ή τον πατέρα της, που προσπαθούν να την αποτρέψουν.

Η διαδικασία

1. Θα κρατήσουμε σημειώσεις εντοπίζοντας τα σημαντικότερα σημεία των κειμένων που ακολουθούν.
2. Στη συνέχεια, θα προετοιμάσουμε (σε γενικές γραμμές) τον διάλόγο μας: Θα λάβουμε υπόψη τα εξής:
 - α) τα επιχειρήματα υπέρ της αναγκαιότητας της εργασίας των γυναικών για λόγους οικονομικούς,
 - β) τα επιχειρήματα υπέρ της εργασίας των γυναικών για λόγους κοινωνικούς και ηθικούς, που σχετίζονται βέβαια με τους οικονομικούς (δηλαδή ποιο είναι το νέο ήθος που οραματίζονται οι φεμινίστριες για τις γυναίκες και πώς η εργασία συμβάλλει στη διαμόρφωσή του),
 - γ) τα επιχειρήματα όσων αντιτίθενται στη γυναικεία εργασία.
3. Αποφασίζουμε ποιο μέλος της ομάδας θα κάνει μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα και στο υλικό που μελετήσαμε, καθώς και ποιο μέλος της ομάδας θα αναλάβει ποιο ρόλο και με ποιο άλλο μέλος της ομάδας θα συνεργαστεί κάθε «ηθοποιός» για την προετοιμασία του ρόλου. Τα ζεύγη των συνεργατών θα συζητήσουν ανά δύο το ύψος, τη στάση του σώματος, τις κινήσεις και βέβαια τα επιχειρήματα που θα αξιοποιηθούν. Εννοείται ότι θα προσπαθήσουμε να «μπούμε στον ρόλο», ακόμα και αν δεν μας εκφράζουν όσα οφείλουμε να υποστηρίξουμε από τη θέση που αναλάβαμε.
4. Σε περίπτωση που δεν προλάβουμε να ολοκληρώσουμε την προετοιμασία μας πριν τη λήξη του μαθήματος, φροντίζουμε να την ολοκληρώσουμε είτε με μια συνάντηση της ομάδας εκτός σχολικού ωραρίου, είτε με επικοινωνία μέσω διαδικτύου.
5. Η διάρκεια της συνολικής παρουσιάσής μας (της εισαγωγής και του διαλόγου) πρέπει να είναι από 5 έως 7 λεπτά.
6. Απαντάμε σε όποιες απορίες των συμμαθητών μας προκύψουν από την παρουσίασή μας.

Σημείωση: Στα πιο κάτω ιστορικά κείμενα έχει διατηρηθεί η ορθογραφία που υπήρχε στα πρωτότυπα. Επίσης, έχουν προστεθεί επεξηγήσεις με όρθια γράμματα εντός αγκυλών. Ό, τι εμφανίζεται με όρθια γράμματα αλλά εκτός αγκυλών αντιστοιχεί σε υπογράμμιση που υπήρχε στα πρωτότυπα κείμενα.

Κείμενο 1

Οικονομική εξάρτηση

Πηγή: Μαρία Σβώλου, «Η θέση του φεμινισμού στην Ελλάδα» (διάλεξη που διαβάστηκε στις 17 Μαρτίου 1924 στην αίθουσα του Ελληνικού Ωδείου). Πρωτοδημοσιεύτηκε στον Αγώνα της Γυναίκας Α/9-10 (1924), σ. 18. Εκδόθηκε και αυτοτελώς στη σειρά «Φεμινιστική Βιβλιοθήκη», κ.κ.: αναδημοσιεύεται στο Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Ψαρρά, *Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 148-149, www.genderpanteion.gr/gr/arxeia.php

Υλικό προς διερεύνηση

Η Ελληνίδα ήταν ως τώρα από το λίκνο της [=τη βρεφική της κούνια] ως τον τάφο της ένα κατ'εξοχήν ετεροσυντήρητο πλάσμα. Δεν ήταν οικονομική μονάς, ήταν οικονομικό βάρος. [...] Την διέτρεφαν και αν ακόμα γερνούσε ανύπαντρη, ο πατέρας, ο αδελφός και κάποτε και ο θεός ή ο γαμπρός. Την προίκιζαν πάλι τα ίδια πρόσωπα με μύριες στερήσεις της δικής τους ζωής [...]. Αλλ' από τις συστηματικές αυτές θυσίες που για νάναι πατροπαράδοτες δεν ήταν λιγότερο βαριές, σχηματίζεται ο σιδερένιος κλοιός της σκλαβιάς της γυναίκας, μέσα στον οποίον αυτή η ανθώπινη αξία της μηδενίζεται. Γι' αυτό όταν γεννιέται στον τόπο μας κορίτσι το βλαστημούν και οι γονείς και οι συγγενείς και οι ξένοι: Δεν γεννιέται άνθρωπος. Γεννιέται ένα χρέος. [...]

Με την εργασία του κοριτσιού την παραγωγική, η ανισότητα στην οικογένεια ασφαλώς θα μειωθεί και στο τέλος θα λείψει όταν η γυναίκα, αποχτώντας την οικονομική της ανεξαρτησία και φθάνοντας σε ένα διανοητικό και ηθικό επίπεδο ανώτερο, θα θεωρή ανάξιό της να αγοράζεται για τη προίκα της ή να πουλιέται για το χρήμα. Όταν αποκτήσει συνείδηση του εαυτού της και των υποχρεώσεων που έχει σαν κοινωνικό άτομο.

Κείμενο 2

Οι προλήψεις

Πηγή: Μαρία Σβώλου, «Η θέση του φεμινισμού στην Ελλάδα», *Ο Αγώνας της Γυναίκας Α/11* (1924), σ. 4: αναδημοσιεύεται στο Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Ψαρρά, *Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 160: www.genderpanteion.gr/gr/arxeia.php

Αλλά στο ζήτημα της ισότητας στην εργασία υπάρχει και η κοινωνική άποψη. Εκτός από την εξουδετέρωση των εξωτερικών εμποδίων ανοίγεται νέος αγώνας στη γυναίκα για την κατάργηση των προλήψεων. Αυτή θα θεμελιώσει την επαγγελματική της θέση με την ικανότητά της και όχι με τη δεξιότητά της να ελκύει τον άντρα με τα θέλητρά της [...]. Ήδη ένας μεγάλος αριθμός γυναικών έχει επιβληθεί με την ικανότητά τους αλλά με πόσους κόπους! Όλες οι γυναίκες που μπήκαν στα ελεύθερα επαγγέλματα πόσες απογοητεύσεις δοκίμασαν στη σταδιοδρομία τους από τις κοινωνικές προλήψεις! Και θα περάσει καιρός και οι γυναίκες πρέπει να οπλισθούν με μεγάλο θάρρος, για να μπορέσουν να ρίξουν τις προλήψεις αυτές.

Κείμενο 3

Κατηγορίες γυναικών

Πηγή: Μαρία Σβώλου, «Η θέση του φεμινισμού στην Ελλάδα», *Ο Αγώνας της Γυναίκας Α/12* (1924), σ. 4: αναδημοσιεύεται στο Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Ψαρρά, *Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 169-170, www.genderpanteion.gr/gr/arxeia.php

[Μια κατηγορία γυναικών:] Δεν έχουν αυτές την αξιοπρέπεια των ψυχικά ελεύθερων ανθρώπων, που προτιμούν ν' αγωνιστούν στη ζωή τους παρά να βρίσκουν πρόχειρες λύσεις αμφιβόλου ηθικής ποιότητας: Κοπέλλες δέχονται να υποστούν όλων των ειδών τους εξευτελισμούς στο κυνήγι για το γάμο, έναν οποιονδήποτε γάμο, που θα τις σώσει από το φάσμα της γεροντοκόρης και από το φόβο του κόπου της δουλειάς. Και δέχονται ένα συμβατικό γάμο, που δεν είναι παρά μια απλή πράξη αγοραπωλησίας, που δε στηρίζεται σε κανένα ψυχικό δεσμό μεταξύ των μελλογάμων [=μελλονύμφων] [...]. Η θέση τους στην οικογένεια δεν τις ενδιαφέρει. Σκύβουν ταπεινά στις εγωιστικές αδυναμίες του αντρός για να τις εκμεταλλευθούν με τον προσφορώτερο τρόπο. Και αυτές συνήθως παρουσιάζονται οι στυλοβάτες της οικογένειας και της ηθικής, αυτές κηρύσσουν πως στη γυναίκα αρκετό βασίλειο είναι το σπίτι της [...].

Μα υπάρχει και άλλη μεγάλη κατηγορία γυναικών, εκείνων που αγωνίζονται τον τραχύ υλικό καθημερινόν αγώνα, που συντηρούν τους γέρους γονείς, που σπουδάζουν τα μικρότερα αδέρφια τους, που μεγαλώνουν τα παιδιά τους. Είναι όλες οι γυναίκες βιοπαλαίστρες. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουμε δύο κύρια τάξεις με ιδιαίτερη ψυχολογία, ανάλογα με τις προϋποθέσεις που ρίχτηκαν στη δουλειά. Είναι οι γυναίκες που είχαν αρκετή υπερηφάνεια να μη δεχτούν να είναι βάρος στην οικογένεια και είναι κι' όσες ρίχτηκαν στον αγώνα από απλή οικονομική ανάγκη: οι πρώτες ένιωσαν μιαν ανησυχία για την κοινωνική κατάσταση που τις πίεζε και προτίμησαν συνειδητά τον ίδιο μα τραχύ δρόμο από τον εύκολο και λοξό: οι δεύτερες προσπάθησαν απλά με τον ίδιο τρόπο να διορθώσουν την οικονομική τους κατάσταση. [...]

Σ' αυτές κύρια τις γυναίκες μπορεί να στηριχθεί ο φεμινιστικός αγώνας στον τόπο μας, αυτές που η οικονομική ανεξαρτησία τους δίνει ένα μεγάλο όπλο για τον αγώνα αυτόν.

Κείμενο 4

Οι πολέμιοι και οι αντικειμενικές συνθήκες

Πηγή: Φρόσω Ασανάκη, «Η γυναίκα στη βιομηχανία», Ελληνίς 1/6-7 (1930), σ. 153-154· αναδημοσιεύεται στο Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Ψαρρά, Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 351-352, www.gender-panteion.gr/gr/arxeia.php

Με πόσων ειρωνεία, με τι ανάθεμα την υποδέχθησαν στην αρχή... Η γυναίκα έξω απ' το σπίτι... Στο εργοστάσιο, στο εργαστήρι. Φρίκη! Φρίκη! ακούσθηκαν κάτι φωνές από τον «Παρνασσό» [=πολιτιστικός σύλλογος της εποχής]. Η χάρις, η ωμορφιά, η έμπνευσις θα χαθή με την ανάμιξη της στη βιοπάλη. «Η γυναίκα είνε το λουλούδι που θα το μαράνη ο σίφουνας της ζωής». Θα καταστραφή η οικογένεια, ανεφώνησαν στο πέρασμά της και διέρρηξαν τα ιμάτιά τους με οργή οι ηθικολόγοι, που πάντα κρίνουν τα πράγματα αφ' υψηλού, με μόνο το τι προστάζει η ιδέα.

Μα ούτε οι ποιηταί, ούτε οι ηθικολόγοι μπόρεσαν να την κρατήσουν στα προπολεμικά της κάστρα, όπου ήτανε η κατ' ευφημισμόν ηγεμονίς. Η απώλεια τόσων αντρών κατά τον παγκόσμιο πόλεμο [= Πρώτο Παγκόσμιο], η αναπηρία, η ανάπτυξη της βιομηχανίας ανάγκασαν τη γυναίκα, μητέρα, σύζυγο, αδελφή και κόρη, να βγη από το ταπεινό σπίτι και να ζητήσει δουλειά. [...] το «μεγάλο παιδί» του Σοπενάουερ*, η «Γατίτσα» του Νίτσε*, αλλάζει ψυχολογία με την εξωσπιτική δουλειά, αντικρύζει τα προβλήματα της ζωής με σοβαρότητα, τα «φέρνει βόλτα» με ψυχραιμία που καταπλήσσει, και κάνει να σταυροκοπιούνται οι απαισιόδοξοι, βλέποντες το αδύνατο αυτό πλάσμα να σέρνη στους λεπτοφυείς ώμους τα βάρη οικογένειας πολυμελούς.

*Γερμανοί φιλόσοφοι του 19ου αιώνα

Κείμενο 5

«Η γυναίκα μου μ' αρέσει νάναι πρώτα απ' όλα νοικοκυρά»

Πηγή: Γαλάτεια Καζαντζάκη, 10ο διήγημα της συλλογής Άντρες, εκδ. Πρόοδος, Θεσσαλονίκη, χ.χ., σ. 107-108.

Μόλις είχανε αρραβωνιαστεί, το πρώτο που της ζήτησε, ήταν να διακόψει τις σπουδές της.

-Βέβαια δεν επιμένω... αλλά έτσι θα τόθελα πολύ. Η γυναίκα μου μ' αρέσει νάναι πρώτα απ' όλα νοικοκυρά.

Η Κλειώ γέλασε.

-Τι ιδέα... ακούς να διακόψω τις σπουδές μου... δίνω εξετάσεις για δίπλωμα σε τρεις μήνες και μου λες να διακόψω! Μα και αν ακόμα ήμουνα πρωτοετής και τότε δε θα τόκανα. Το λες όμως γιατί δεν ξέρεις σε τι σημείο αγαπώ την γιατρική. Ονειρεύομαι να γίνω σπουδαίος επιστήμονας... Και θα γίνω...

Ο Αλέκος είπε ξερά ξερά «καλά» και η συζήτηση σταμάτησε.

